

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Pavlína Libichové Cermanové

Apokalyptické vize husitského věku

Praha, Filozofická fakulta UK 2010. 533 s.

Předkládaná disertační práce je věnována závažnému problému středověkých představ o skončení věků a jejich působení a důsledkům v ideovém, politickém i praktickém životě tehdejší společnosti. Soustřeďuje se na tomto širším základě na uvedenou problematiku v husitství, kde jak známo tyto představy, inspirované zejména biblickou knihou Zjevení, sehrály mimořádně důležitou roli. Práce je velmi solidně založena na tom, co dosavadní historiografie na tomto poli již vykonala. Rámec, ze kterého autorka vychází je neobyčejně široký a vyčerpávající nejen pokud jde o literaturu předmětu, ale i o pramennou základnu. Nejde přitom v žádném případě o mechanický výčet dnes již nepřeborného materiálu, ale o promyšlený, k tématu práce cíleně zaměřený soubor, který, pokud jde o literaturu, uzavírá přehled výsledků dosavadního českého bádání. To umožnilo upřesnit členění práce do takových oddílů, které na sebe logicky navazují a mohou přinést i nové poznatky.

Autorka začíná vymezením role středověkých apokalyptických prorocství a potom věnuje podrobnou pozornost fenoménu Antikrista. Probírá svědomitě novozákonní výklady o Antikristu, přičemž – což považuji vzhledem k tématu za cenné – se věnuje i apokryfním textům. Následuje přehledný výklad o pojetí Antikrista u církevních otců s hlavním důrazem na Aurelia Augustina a upozorněním na význam Řehoře Velikého pro další středověké chápání některých otázek. Na základě toho se podává přehled středověkých představ o „životě Antikrista“ a výklad o jeho soudobých podobách. Již zde je třeba konstatovat to, co je typické pro celou další práci, co však právě v této přípravné kapitole obzvlášť vyniká: široký rozhled autorky po dosavadní literatuře, o níž má dobrý přehled a kterou k práci využívá, vzorně ji cituje a dokládá opravdu jen to, co je zapotřebí.

Další oddíly práce se již zaměřují na problematiku českou, na další rozvinutí a využití nastíněných podnětů evropských v Čechách předhusitských a husitských. Jedná se tedy o centrální partie disertace. Jejich zpracování je velmi podrobné i rozsáhlé a zabírá celý zbytek textové části práce, nepočítáme-li závěr, stranu 67 – 399. Neznamena to ovšem, že by se evropský zřetel ztrácel ze zorného pole, ale všude tam, kde je k tomu důvod, se kromě uvedených výchozích podnětů připomínají všechny relevantní širší souvislosti a inspirace další. Za cenné je třeba považovat i to, že autorka ukazuje i na cesty jejich poznání a zprostředkování v českých zemích.

Po vymezení úlohy českých panovníků z rodu Lucemburků, kteří se dostávali z různých aspektů do centra pozornosti v souvislosti s apokalyptickými představami a přímo (např. Karel IV.) či nepřímo je tak spoluvytvářeli, se autorka dostává k ústřední myšlence proroka příchodu Antikrista, „druhého Eliáše“, v době předhusitské a husitské. I zde vychází z důkladného studia dobového evropského myšlenkového kontextu a názorně ukazuje na možný nebo průkazný vliv určitých osobností (Rupert z Deutzu, Jáchym z Fiore, Arnald z Villanovy, Jan Rupescissa) u nás. To vytváří lepší možnosti k pochopení role Milíče z Kroměříže jako apokalyptického proroka i k vytváření jeho obrazu jako druhého Eliáše u Matěje z Janova a později i ke stejnému pojetí dějinné role Jana Husa.

Významnou, ale stále ne zcela probádanou kapitolou našich ideových dějin jsou husitské výklady Janovy Apokalypsy. Úloha, kterou tento biblický text v husitské revoluci sehrál, je totiž mimo vše pochybnost. To platí do určité míry i pro rozsáhlý staročeský *Výklad na Zjevení sv. Jana* Jakoubka ze Stříbra, vydaný již v 30. letech minulého století Františkem Šimkem ve dvou svazcích, tím spíše pak pro latinský text *Expositio super Apocalypsim* Mikuláše Biskupce z Pelhřimova, který byl dosud dostupný jen rukopisně ve středověkém kodexu. Ten je přitom z hlediska úlohy Tábora v husitské revoluci a možného přímého vlivu tohoto biblického textu na tyto děje ještě aktuálnější. Je proto třeba přivítat rozhodnutí autorky disertace, nejen tento text podrobně prozkoumat, ale dokonce jeho podstatnou část z rukopisu ÖNB Wien sign. 4520 i vydat. Edice je skromně připojena k disertaci jako Příloha I. (str. 451 – 533). Začneme tedy tímto textem: Autorka v první řadě ukázala na značnou závislost Biskupcovu na o deset let starším textu Jakoubkově, přičemž výstižně upozornila, jak mnohé pasáže Jakoubkovy, ač doslovně převzaté, nabyly v odlišné historické situaci jiného výpovědního smyslu. Kromě toho je text Biskupcův zasazen opět do širšího evropského kontextu předloh a inspirací (mj. značný vliv lolardského textu *Opus arduum valde*).

Se závěry, k nimž zde autorka došla, že totiž Mikuláš Biskupec vytváří ve svém *Výkladu na Zjevení* vizi společenství, jež by obnovilo ideály prvotní církve, porazilo Antikrista a směřovalo k věku vyšší dokonalosti, lze plně souhlasit. Zajímavé je i zdůvodnění, proč je text napsán latinsky a naznačení možných souvislostí s pozdější Biskupcovou obhajobou jednoho ze čtyř pražských artikulů na koncilu basilejském. Práci pak uzavírají kapitoly, věnované významu hlásání chudoby a roli světské moci v apokalyptických hnutích a v husitství a otázce eucharistického kultu v předhusitských Čechách.

Disertační práce Pavlíny Libichové Cermanové je zpracována neobyčejně pečlivě a svědomitě. Jak jsme již naznačili, autorka v ní využila opravdu velmi širokých znalostí a vědomostí. To se týká v první řadě odborné literatury naší i zahraniční (pečlivě zpracovaná a všemi potřebnými údaji vybavená bibliografie je obsažena na hustě psaných stranách 419 – 447 práce). Neomezila se však zdaleka jen na dosavadní vědecká zpracování tématu, ale podrobila svému bádání i prameny, nejen vydané (opět v úctyhodné šíři a reprezentativním výběru, viz str. 408 - 418), ale, což je zapotřebí obzvláště vysoko hodnotit, i nevydané prameny rukopisné z našich i zahraničních rukopisných sbírek (kromě UK Praha, KK Praha, KNM Praha, MZK Brno a MK Olomouc i ÖNB Wien a sbírky v Drážďanech, Neapoli, St.Gallen, Wroclawi a Mnichově). V jednom případě, pokud jde o Biskupcovu *Expositio super Apocalypsim*, autorka dokonce, jak jsme již uvedli, připojila edici rukopisného textu ke své práci. Tato edice je ostatně velmi kvalitně připravena a to včetně příslušného poznámkového aparátu. Doktorandka přistoupila ke své práci vybavena výborně jazykově i odborně. Oponent ocenil také všestrannost jejího přístupu, mj. její respekt a citlivost k problematice teologické a soustavnou a adekvátní pozornost vůči této problematice v průběhu celého výkladu. Celá práce je napsána pěknou češtinou a výklad je podán srozumitelnou formou. To zdaleka nebývá u disertací tak samozřejmé, jak by se snad mohlo zdát. Velká pozornost a pečlivost byla věnována i konečné úpravě textu, který vykazuje jen minimum překlepů, také citace literatury a pramenů jsou přesné a úplné.

Výsledkem poctivého, pracného a časově náročného studia je nový, velmi seriózně podaný obraz složitého fenoménu chiliastické problematiky a to nejen jako dějinné sociálněpolitické utopické konstanty. Ve vztahu k husitství, které bylo vlastním předmětem autorčina výzkumu, to znamená podnětné upozornění na mnohé dosud opomíjené nebo opomenuté skutečnosti. Práce je tak velmi cenným příspěvkem k ideovým a politickým dějinám této epochy našich dějin a jejím

evropským souvislostem, příspěvkem, přinášejícím mnohé nové poznatky a obohacující naše vědomosti.

Práce Pavlína Libichové Cermanové podle přesvědčení oponenta nejen plně splňuje nároky, kladené na disertační práce, ale v mnohém je značně překračuje. S klidným svědomím lze proto doporučit nejen její obhajobu, ale i její vydání tiskem, buď vcelku, nebo alespoň jejích podstatných částí včetně edice Biskupcova textu.

Rakovník, 16. května 2010.

Doc. PhDr. Vilém Herold, CSc.,

oddělení dějin starší české a evropské filosofie

Filosofický ústav AV ČR, v. v. i.